

дерство». 2016. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/16386/1/V_Miliaieva_N_Lebid_ISJUL_2_NDLKL.pdf.

5. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці // Педагогічні інновації в сучасній школі. Київ: Освіта, 1994. С. 5–9.

6. Плахотнюк Н.П. Сутність, зміст та структура готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Житомирський державний університет імені Івана Франка URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6776/1/09pnpszs.pdf>.

7. Потконяк Н.М. Реформи і перспективи розвитку середнього образования. Перспективы: вопросы образования, 1988. № 3. С. 15

8. Шевцова О.М. Психологічний супровід професійно-особистісного розвитку вчителя в умовах інноваційної діяльності: наук.-метод. посіб. Київ: ун-т імені Бориса Грінченка, 2015. 128 с.

9. Шихненко К.І. Роль учителів-агентів змін у формуванні готовності школи до інновацій: з досвіду зарубіжних досліджень шкільних реформ Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 1. С. 42–51.

10. Lovingfoss D. Preparation, practice, and program reform : Crafting the University of Maryland's five-year, multicategorical undergraduate program in special education. Journal of Special Education. 2001. Vol. 35. P. 105–114.

УДК 159.9.07-351.74

ЕМПІРИЧНІ ПОКАЗНИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРІВ-КІНОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Софіян Д.В., старший викладач
кафедри кінології

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

У статті обґрунтовано проблему структури психологічної готовності офіцерів-кінологів до професійної діяльності. Подано та проаналізовано емпіричні показники мотиваційно-цільового, діяльнісно-операційного, емоційно-вольового та рефлексивно-контрольного компонентів.

Ключові слова: психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності, мотиваційно-цільова готовність, діяльнісно-операційна готовність, емоційно-вольова готовність, рефлексивно-контрольна готовність.

В статье обоснована структура психологической готовности офицеров-кинологов к профессиональной деятельности. Представлены и проанализированы эмпирические показатели мотивационно-целевого, деятельностно-операционного, эмоционально-волевого и рефлексивно-контрольного компонентов.

Ключевые слова: психологическая готовность офицеров-кинологов к профессиональной деятельности, мотивационно-целевая готовность, деятельностно-операционная готовность, эмоционально-волевая готовность, рефлексивно-контрольная готовность.

Sophiyan D.V. THE EMPIRICAL DATA OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF OFFICERS-CYNOLOGISTS TO PROFESSIONAL ACTIVITY

The article substantiates the problem of the structure of psychological readiness of officers-cynologists to professional activity. The empirical data of the motivational-target, activity-operational, emotional-volitional and reflexive-control components are presented and analyzed.

Key words: psychological readiness of officers-cynologists to professional activity, motivation-target readiness, activity-operational readiness, emotional-volitional readiness, reflexivity and control readiness.

Постановка проблеми. Події останніх років показують, наскільки важливою є готовність військовослужбовців до роботи в екстремальних умовах, їх уміння успішно протистояти впливу різноманітних стресогенних чинників, зберігаючи при цьому високу працездатність. Реалізацію професійного рівня підготовки в екстремальних умовах із найменшими психологічними втратами забезпечує стан психологічної готовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка військовослужбовців-кінологів до професійної діяльності є скла-

довою частиною морально-психологічного забезпечення і представляє собою комплекс безперервно здійснюваних заходів щодо формування, зміцнення і розвитку у військовослужбовців психологічних якостей, що забезпечують їх високу психологічну стійкість і готовність виконувати службові завдання в будь-яких умовах. Проблемою підготовки кінологів в Україні займалися такі дослідники, як: О. Богданюк, М. Герасимов, Є. Горбачов, С. Кубицький, О. Щербаков та ін. Так, О. Богданюк звертає увагу на наявність елементарних

(базових) знань, умінь та навичок з біології, зоології та спеціальних кінологічних понять, здатність виконувати завдання з дресирування собак, інтерес та задоволення від виконання діяльності, пов'язаної з виконанням майбутніх професійних функцій офіцера-кінолога [1].

Постановка завдання. Проте проблема психологічної готовності до досить складної та відповідальної професійної діяльності, що об'єднує дві різні сфери: військову службу і роботу із службовими собаками під час виконання складних і відповідальних завдань – не знайшла належного відображення в сучасних психологічних дослідженнях. Тому метою нашого дослідження стало обґрунтування та емпіричне вивчення компонентів психологічної готовності офіцерів-кінологів до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Психологічну готовність до професійної діяльності ми розглядаємо як стійке інтегративне утворення особистості в результаті відповідної професійної підготовки, яке охоплює низку компонентів, що відображають зміст та умови діяльності і є основою її успішного виконання.

На підставі опрацьованих джерел щодо структури психологічної готовності до діяльності, врахування трьох фаз діяльності (орієнтаційної, виконавчої та контрольної-оцінювальної) та аналізу змісту самої діяльності офіцера-кінолога ми виокремимо такі компоненти психологічної готовності до професійної діяльності офіцерів-кінологів: мотиваційно-цільовий, діяльнісно-операційний, емоційно-вольовий, рефлексивно-контрольний [3]. Саме вони, на нашу думку, найбільш точно відображають специфіку професійної діяльності військовослужбовців-кінологів.

Мотиваційно-цільовий компонент включає в себе мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки та передбачає наявність інтересу до професійної діяльності. Фахівець-кінолог усвідомлює сутність кінологічної служби та специфіку роботи офіцера-кінолога, проявляє до неї стійкий інтерес; має потребу професійному вдосконаленню та особистісному зростанню.

Діяльнісно-операційний компонент характеризується знаннями про способи професійної діяльності, необхідні для проектування і здійснення професійних завдань в максимально короткий термін, про сукупність засобів та прийомів розведення, годування, вирощування та використання собак у збройних силах у мирний і військовий час. Кінолог повинен уміти дресирувати собак для виконання всіх можливих завдань: охорони, пошуку, порятунку. Спе-

ціаліст повинен вміти правильно оцінювати актуальну ситуацію та самостійно приймати рішення в складних ситуаціях на основі набутих знань, проявляти ініціативу, гнучкість під час виконання поставлених завдань

Емоційно-вольовий компонент психологічної готовності відображає емоційний стан, стресостійкість та вольові якості, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності: цілеспрямованість (керування в роботі певною метою); самовладання і витримка (збереження самоконтролю в будь-якій ситуації); наполегливість (тривале збереження зусиль у досягненні поставленої мети); рішучість (своєчасно приймати продумані рішення); самостійність (відносна незалежність від зовнішніх впливів).

Рефлексивно-контрольний компонент проявляється в умінні свідомо контролювати результати своєї діяльності і рівень власного розвитку, самостійно аналізувати свою професійну компетентність, оцінювати результати своєї діяльності, її ефективність і якість, а також причини невдач. У нього сформовані такі якості, як самокритичність (вміння помічати свої помилки їх виправляти), рефлексивність, упевненість у собі. Цей компонент є регулятором особистісних досягнень, а також стимулом до професійного зростання.

Емпіричне дослідження проводилося з майбутніми офіцерами-кінологами Державної прикордонної служби України, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної кримінально-виконавчої служби України та Державної фіскальної служби України під час проходження курсів підвищення кваліфікації. Сукупний обсяг вибірки – 100 осіб.

Для ґрунтового вивчення психологічної готовності офіцерів-кінологів було розроблено карту емпіричного дослідження (табл. 1). Таким чином, комплексний підхід до підбору різноманітних взаємодоповнювальних методик дозволив ґрунтовно дослідити емпіричні показники психологічної готовності офіцерів-кінологів до професійної діяльності.

Мотиваційно-цільовий компонент готовності в нашому дослідженні розкривається через показники осмисленості майбутніх професійних перспектив, характер мотивів професійної діяльності, спрямованість на військову професію, сформованість професійних цілей, любов до собак, бажання з ними працювати.

Так, за методикою вивчення професійної спрямованості Т. Дубовицької визначили рівень професійної спрямованості курсантів-кінологів. На підставі результатів дослі-

Таблица 1

Карта емпіричного дослідження психологічної готовності офіцерів-кінологів до професійної діяльності

Компоненти	Критерії	Показники	Діагностичні методики
Мотиваційно-цільовий	Професійна спрямованість	Осмисленість майбутніх професійних перспектив, спрямованість на військову професію, сформованість професійних цілей, любов до собак, бажання з ними працювати	Питальник вивчення професійної спрямованості Т. Дубовицької, анкета «Психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності»
Діяльнісно-операційний	Професійні знання та вміння	Знання про способи професійної діяльності, вміння доглядати за собаками та дресировувати і використовувати їх у мирний і військовий час, гнучкість мислення	Питальник вивчення ригідності – гнучкості мислення, анкета «Психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності»
Емоційно-вольовий	Стресостійкість	Цілеспрямованість, відповідальність, самовладання і витримка, наполегливість, ініціативність, самостійність	Методика вивчення локусу контролю Дж. Роттера, шкала сумлінності В. Мельникова і Л. Ямпольського; методика визначення нервово-психічної стійкості та ризику дезадаптації в стресі «Прогноз», анкета «Психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності»
Рефлексивно-контрольний	Рефлексивність	Адекватність самооцінки готовності до професійної діяльності, вміння аналізувати свої професійні дії, потреба в самовдосконаленні	Методика рефлексивності А. Карпова, анкета «Психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності»

дження, можна стверджувати, що 76% курсантів мають високий рівень професійної спрямованості (рис. 1).

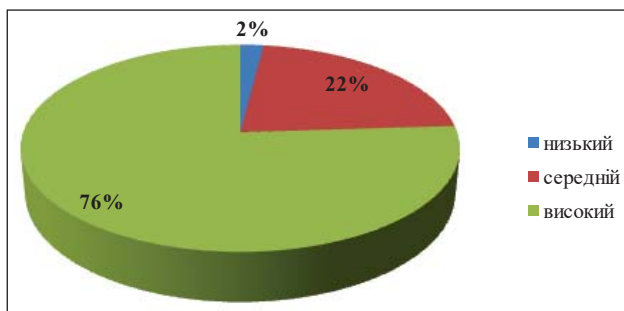

Рис. 1 Розподіл рівнів професійної спрямованості кінологів (N = 100)

Це проявляється в стійкому бажанні отримати професію офіцера-кінолога, в потребі в постійному професійному вдосконаленні, бажанні працювати за фахом, в усвідомленні, що дана професійна діяльність дозволить проявити всі свої здібності. 22% проявляють середній рівень професійної спрямованості, і лише 2% – низький.

Аналіз анкети «Психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності» дозволяє стверджувати, що 25% курсантів орієнтовані на професію, пов'язують із нею своє майбутнє, усвідомлюючи всі труднощі та небезпеки майбутньої діяль-

ності, прагнуть набути глибоких і міцних знань. Такі майбутні фахівці-кінологи проявляють до неї стійкий інтерес, здійснюють пошук і використовують інформацію, необхідну для ефективного виконання професійних завдань. Вони відзначають, що люблять турбуватися про собак: доглядати за ними, годувати, дресировувати тощо. Проте більшість майбутніх фахівців – 56% – мають середній рівень сформованості професійних мотивів та усвідомленості професійних цілей та планів, а 19% відзначаються поверховістю та недостатньою осмисленістю щодо майбутньої професійної діяльності. При цьому важливо зауважити, що навіть ці курсанти проявляють любов до собак і бажання з ними працювати.

Діяльнісно-операційний компонент розкривається в таких показниках, як знання про способи професійної діяльності, знання та вміння доглядати за собаками та дресировувати і використовувати їх у мирний і військовий час, гнучкість мислення. Основним свідченням розвитку цього компоненту виступили результати використання анкети «Психологічна готовність офіцерів-кінологів до професійної діяльності». Встановлено, що лише 19% військовослужбовців володіють певними професійними знаннями та вміннями. Такі фахівці-кінологи мають знання про сукупність засобів та прийомів

розведення, годування, вирощування та використання собак та володіють вміннями дресировати собак для виконання всіх можливих завдань. 36% – мають середній рівень професійних знань та умінь, хоча володіють певними навичками роботи із собаками. 45% майбутніх офіцерів-кінологів властивий низький рівень професійних знань та умінь.

Надзвичайно важлива для професійної діяльності офіцера-кінолога така властивість мислення, як його гнучкість, мобільність. Спеціаліст повинен вміти правильно оцінювати актуальну ситуацію та самостійно приймати рішення в складних ситуаціях на основі набутих знань, проявляти ініціативу та гнучкість під час виконання поставлених завдань. Використання методики для вивчення ригідності мислення дозволило нам встановити, що низький рівень ригідності мислення мають більшість майбутніх офіцерів – 55%, тобто проявляють гнучкість, здатність мобільно реагувати на змінені ситуації (рис. 2).

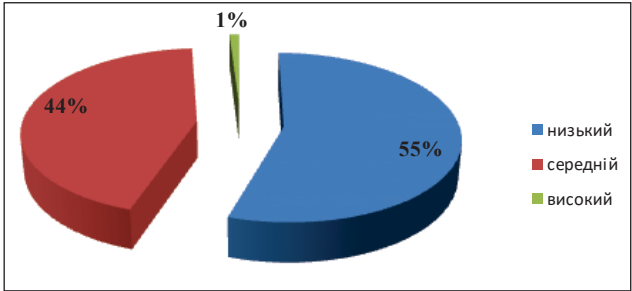

Рис. 2 Розподіл рівнів ригідності мислення офіцерів-кінологів (N = 100)

44% майбутніх офіцерів-кінологів властиве мислення з ознаками ригідності, і лише 1% має ригідне, стереотипне мислення.

Емоційно-вольовий компонент є ключовим в усій системі готовності до професійної діяльності офіцера-кінолога. Відтак ми використали комплекс психодіагностичних методик для його вивчення.

Насамперед, розглянемо результати анкетування. Високий рівень усвідомлення необхідності розвитку емоційно-вольових якостей як професійно значущих показали лише 10% військовослужбовців. Вони вказують на необхідність володіння такими якостями, як витримка, самовладання, рішучість, сумлінність, почуття обов'язку тощо. При цьому 41% показали середній рівень, і майже половина – 49% майбутніх фахівців-кінологів – низький рівень осмислення емоційних та вольових якостей як важливих у своїй професії.

Аналізуючи результати методики дослідження локусу контролю Дж. Роттера, ми звернули увагу на важливість інтернально-

го локусу для військових професій. Локус контролю – це досить стійка інтегративна особистісна характеристика, яка проявляється в схильності людини пояснювати свої успіхи або невдачі в діяльності зовнішніми (екстернальність, зовнішній локус контролю) або внутрішніми (інтернальність, внутрішній локус контролю) умовами чи обставинами. Встановлено, що у 37% – зовнішній (екстернальний) локус контролю, а в 17% – внутрішній (інтернальний) (рис. 3).

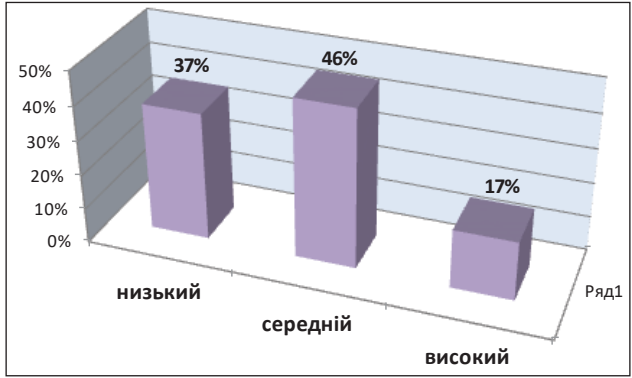

Рис. 3 Розподіл розвитку інтернальності в майбутніх офіцерів-кінологів (N = 100)

Зовнішній локус базується на пошуку причин невдач у зовнішньому середовищі. Чітко простежується перевага екстернального типу над інтернальним, що переважає, зазвичай, у невпевнених у собі людях, несамостійних, недостатньо відповідальних, тривожних і підозрілих. Екстернали емоційно нестійкі, в них поганий самоконтроль і висока напруженість. Середній рівень інтернальності властивий 58% опитаних.

Високий рівень інтернальності виявили 17% опитаних, що вказує на розвинену здатність до суб'єктивного контролю над будь-якими значущими подіями. Люди, які мають такий локус контролю, вважають, що більшість важливих подій в їхньому житті – результат власних дій, що вони можуть ними керувати і відчують відповідальність за ці події, за те, як складається їхнє життя в цілому. Їм притаманна емоційна стабільність, вони рішучі, вирізняються комунікабельністю, значним самоконтролем і стриманістю.

Для будь-якого військовослужбовця важливою є здатність переносити серйозні стресові навантаження, тривалий час працювати в екстремальних умовах. Методика визначення нервово-психічної стійкості та ризику дезадаптації в стресі «Прогноз» дозволила вивчити особливості нервово-психічної стійкості майбутніх офіцерів-кінологів. Високий рівень стійкості до стресу, особливо в екстремальних умовах, мають лише 8% фахівців (рис. 4).

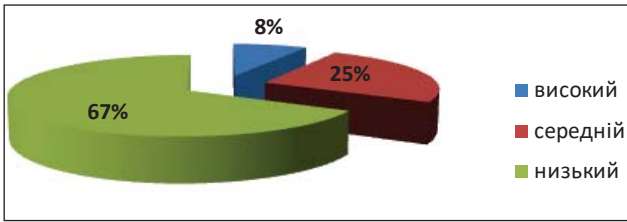

Рис. 4 Розподіл рівнів стресостійкості в офіцерів-кінологів (N = 100)

Вони проявляють здатність до соціально-психологічної адаптації в складних ситуаціях, при цьому має місце забезпечення успішної діяльності, досягнення цілей, збереження працездатності і здоров'я. При цьому 25% мають середній рівень стресостійкості, більшість – 67% майбутніх фахівців кінологічних служб – проявляють нестійкість до стресових умов. Тому тривалий вплив екстремальних умов може привести до негативних психічних станів зі змінами в поведінковій, пізнавальній та емоційній сферах.

За методикою «Шкала сумлінності» В. Мельникова і Л. Ямпольського було визначено такі важливі емоційно-вольові якості, як сумлінність, почуття обов'язку, відповідальність. Встановлено, що високий рівень проявляють 28% майбутніх спеціалістів-кінологів (рис. 5).

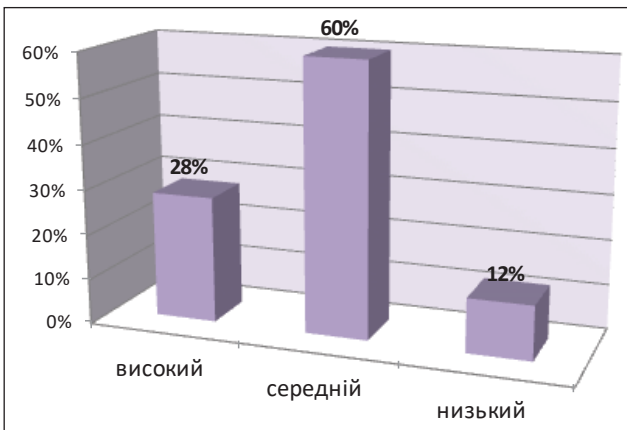

Рис. 5 Розподіл рівнів розвитку відповідальності у майбутніх офіцерів-кінологів (N = 100)

У своїй поведінці вони керуються почуттям обов'язку, строго дотримуються етичних норм, завжди прагнуть до виконання соціальних вимог, висока добросовісність поєднується з високим самоконтролем. Водночас 60% мають середній, а 12% – низький рівень розвитку цих важливих професійно значущих якостей.

Рефлексивно-контрольний компонент психологічної готовності майбутніх офіцерів-

кінологів до професійної діяльності визначався через такі показники, як адекватність самооцінки готовності до професійної діяльності, вміння аналізувати свої професійні дії та вчинки, розвиток потреби в професійному самовдосконаленні. Рефлексія забезпечує безпосередній самоконтроль поведінки людини в актуальній ситуації, осмислення її елементів, аналіз того, що відбувається, здатність суб'єкта до співвіднесення своїх дій із ситуацією і їх координації відповідно до мінливих умов і власного стану.

На підставі аналізу результатів анкетування можна стверджувати, що лише 4% опитаних здатні адекватно оцінити свій рівень готовності до професійної діяльності, вміють проаналізувати свої помилки і зробити відповідні висновки, щоб їх виправити. Водночас переважна більшість майбутніх кінологів – 72% – мають низький рівень, а 24% – середній.

Фактично подібні результати були отримані під час проведення методики А. Карпова, яка спрямована на дослідження рефлексивності як здатності людини виходити за межі власного «Я», осмислювати, вивчати, адекватно аналізувати що-небудь. Рефлексивність, як протилежність імпульсивності, характеризує людей, які, перш ніж діяти, приймають рішення обдуманно, виважено, враховуючи різні варіанти вирішення завдання. Власне лише 2% майбутніх фахівців кінологічних служб мають високий рівень розвитку рефлексивності (рис. 6).

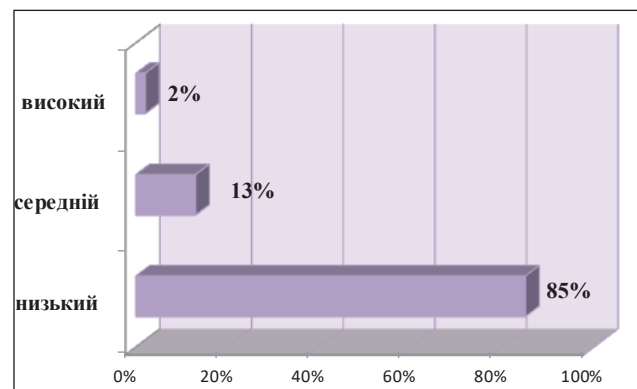

Рис. 6 Розподіл рівнів розвитку рефлексивності в майбутніх офіцерів-кінологів (N = 100)

Висновки. Підсумовуючи зроблений нами аналіз емпіричних показників основних компонентів психологічної готовності військовослужбовців-кінологів до професійної діяльності (мотиваційно-цільового, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового та рефлексивно-контрольного), варто зазначити, що найбільш розгорнутим у цілісній

структурі готовності є мотиваційно-цільовий компонент, а найменш сформованими є рефлексивно-контрольний та емоційно-вольовий компоненти. Здійснений вище аналіз емпіричного дослідження з необхідністю зумовлює розробку та впровадження психологічного забезпечення формування психологічної готовності офіцерів-кінологів до професійної діяльності на курсах підвищення кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданюк О.Д. Про стан готовності майбутніх прикордонників до роботи кінологами. Національ-

на академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pedagogica/2_bogdanjuk.doc.htm (дата звернення: 30.03.2018).

2. Потапчук Є.М., Лазоренко О.В. Критерії, показники та рівні психологічної готовності персоналу прикордонних підрозділів до дій в екстремальних умовах. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. 2013. Вип. 41. С. 71–78.

3. Софіян Д.В. Теоретичні засади психологічної готовності військовослужбовців-кінологів до професійної діяльності. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки: збірник наукових праць / за ред. Ірини Савенкової. № 2 (18), листопад 2017. Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2017. С. 194–200.

УДК 81'23

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ ВІРОГІДНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ АУДІЮВАННЯ (ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ КОНТЕНТ)

Харченко Н.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти,
завідувач лабораторії «Психолінгвістика розвитку»
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

У статті представлено результати діагностування стану розвитку операцій вірогідного прогнозування в дітей старшого дошкільного віку. Було встановлено, що в дітей 5-річного віку не досить розвинені прогностичні операції в процесі аудіювання; у дошкільників виникають труднощі семантичного й лексико-граматичного плану в прогнозуванні як найбільш вірогідного за смыслом слова, так і загального смислу тексту за наявним фрагментом. Психолінгвістичний експеримент дав змогу виявити різнорівневий стан розвитку операцій вірогідного прогнозування дітей, який умовно зафіксовано у вигляді 4 рівнів: високий, достатній, середній, низький. Висвітлено причини, що призводять до виникнення в дошкільників труднощів прогнозування в процесі аудіювання.

Ключові слова: операції вірогідного прогнозування, аудіювання, діагностування, діти старшого дошкільного віку.

В статті представлені результати діагностики розвитку операцій вероятностного прогнозування у дітей старшого дошкільного віку. Було встановлено, що у п'ятирічних дітей недостатньо розвинуті операції вероятностного прогнозування; дошкільники испытывають трудности семантического и лексико-грамматического характера в прогнозировании как наиболее вероятностного по смыслу слова, так и общего смысла текста по его фрагментам (заглавие, начало и конец текста). Психолингвистический эксперимент позволил установить разноуровневое состояние развития операций вероятностного прогнозирования, которое условно зафиксировано в виде 4 уровней: высокий, достаточный, средний, низкий. В статье описаны причины, по которым у детей возникают трудности вероятностного прогнозирования в процессе восприятия и понимания устной речи.

Ключевые слова: операции вероятностного прогнозирования, аудирование, диагностика, дети старшего дошкольного возраста.

Kharchenko N.V. DIAGNOSTICS OF THE DEVELOPMENT OF PROBABLE PROGNOSTICATION OPERATIONS IN CHILDREN OF THE SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF LISTENING (PSYCHOLINGUISTIC CONTENT)

The article presents the results of diagnostics of the state of development of probable prognostication operations in children of the senior preschool age in the process of listening. Psycholinguistic experiment allowed establishing a different level of development of probabilistic prediction operations, which is conditionally fixed in the form of 4 levels: high, sufficient, medium, low. According to the results of execution of the various types of tasks for listening by preschool children, it was found that they did not have sufficiently developed operations of probable prediction. The children have difficulties in semantic, lexical and grammatical plan when anticipate the most probable meaning of the word, and the general meaning of the text in the existing fragment.

Key words: operations of semantic prognostication, listening, diagnosing, children of the senior preschool age.